

Muhamed Tulumović*¹

Larisa Velić*²

PROCESUIRANJE POČINITELJA KRIVIČNOG DJELA NASILJA U PORODICI PRED NADLEŽNIM SUDOVIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

SAŽETAK

U ovom radu autori elaboriraju analizu sudske prakse u predmetima u kojima su procesuirani počinitelji krivičnog djela nasilja u porodici pred nadležnim sudovima u Bosni i Hercegovini. Istraživanja su provedena na 425 sudske prakse u periodu od 2013. do 2017. godine. Istraživački uzorak je obuhvatio 250 sudske prakse u kojima su završeni u 10 najvećih sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine, 150 predmeta završenih u 6 najvećih sudova u Republici Srpskoj i 25 predmeta završenih u Osnovnom sudu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Istraživanje je usmjereni na promatranje nekoliko različitih elemenata i to vrstu i visinu izrečenih krivičnih sankcija, a posebno visinu izrečene kazne zatvora, visinu utvrđene kazne zatvora kod uvjetne osude i određenog vremena provjeravanja u uvjetnoj osudi, te vrste donesenih sudske odluke i postupaka u kojima su okončani navedeni predmeti. Analiza sudske kaznene politike u krivičnim predmetima nasilja u porodici je pokazala da se ova krivična djela neopravdano posmatraju kao djela manje društvene opasnosti, jer prema rezultatima provedenog istraživanja u strukturi izrečenih krivičnih sankcija dominiraju uvjetne osude koje su u istraživanom periodu izrečene u 72% predmeta za nivo Bosne i Hercegovine. Također, kod izrečenih kazni, utvrđeno je da se kazne zatvora izriču u najkraćem trajanju i to u periodu do 6 mjeseci u 94% predmeta. Slična je situacija i kod utvrđene kazne zatvora u uvjetnoj osudi koje su izrečene u trajanju do 6 mjeseci u 81%. Rezultati provedenog istraživanja upućuju na zaključak da sudovi u Bosni i Hercegovini imaju veoma blagu kaznenu politiku sankcioniranja počinitelja krivičnih djela nasilja u porodici, zbog čega je nužno, u cilju adekvatne zaštite žrtava nasilja, promijeniti dosadašnju politiku krivičnopravnog sankcioniranja počinitelja nasilja u porodici izricanjem adekvatnijih krivičnih sankcija.

Ključne riječi: nasilje u porodici u praksi sudova u Bosni i Hercegovini, izrečene krivične sankcije, analiza uvjetnih osuda, blaga kaznena politika.

¹ Dr.sc., Predsjednik Općinskog suda u Tuzli.

² Vanredna profesorica na Pravnom fakultetu Univerziteta u Zenici.

UVOD

Nasilje u porodici predstavlja nasilje počinjeno u okviru domaćinstva, porodičnih, srodničkih ili partnerskih odnosa, bez obzira na to da li osobe žive zajedno ili ne. Ne postoji univerzalna definicija nasilja u porodici, a jedna od njih definiše nasilje kao svaki akt fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog zlostavljanja članova porodice,³ bez obzira da li je nasilje u legislativnom okviru inkriminirano kao krivično djelo.⁴ U fenomenološkom i etiološkom smislu nasilje u porodici predstavlja izuzetno kompleksno devijantno ponašanje zbog čega privlači pažnju stručnjaka iz oblasti sociologije, psihologije, kriminologije, prava i drugih naučnih disciplina. Marković navodi da nasilje u porodici predstavlja svako djelo kojim se nanosi fizička, psihička ili seksualna povreda, patnja ili ekomska šteta, kao i prijetnja takvima radnjama ili propuštanje dužnog činjenja ili pažnje prema članovima porodice ili njima bliskih lica, koja se nalaze u odnosu bliskih

³ U smislu člana 6. Zakona o zaštiti od nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, broj 20/13) **porodicu čine:**

1) bračni i vanbračni partneri i njihova djeca (zajednička ili iz ranijih zajednica), 2) krvni srodnici i srodnici iz odnosa potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, očuh, mačeha, usvojenik i usvojilac iz odnosa nepotpunog usvojenja, srodnici po tazbini zaključno sa drugim stepenom, 3) staralac i štićenik, hranilac i hranjenik, 4) bivši bračni i vanbračni partneri i njihova djeca (zajednička ili iz ranijih zajednica) i njihovi roditelji, uključujući očuha i mačehu. U odnosu na zakonski pojam porodice u zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini, u krivičnom zakonodavstvu RS je nešto šira regulacija i to se odnosi na lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, te lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikada nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu. **Pojam porodice** definiran je u KZ RS članom 190. stav 6. (*nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici*) kojim je propisano da se članom porodice ili porodične zajednice, u smislu ovog krivičnog djela, smatraju supružnici ili bivši supružnici i njihova djeca i djeca svakog od njih, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, njihova djeca ili djeca svakog od njih, srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala, roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera, srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja, lica koja vezuje odnos starateljstva, lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, te lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikada nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu. Proizilazi da se zakonodavac u FBiH i RS opredijelio za širi krug lica koja se smatraju članovima porodice, što doprinosi lakšoj primjeni zakona, a što je i u skladu sa međunarodnim standardima. Ipak, može se primjetiti da je definicija porodice u zakonodavstvu RS šira, jer uključuje i lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, te lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikada nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu.

⁴ S. Konstantinović-Vilić/ M. Kostić, „Zaštita svedoka žrtava krivičnog dela nasilja u porodici“, *Pravni život*, Beograd, 57/10, 2008, 302.

socijalnih veza, bez obzira da li među njima postoji ili je postojala zajednica života.⁵

Nasilje u porodici nije nova pojava i ono postoji od najranijih početaka razvoja društva u svim kulturama i društvenim sistemima.⁶ Bitna karakteristika nasilja u porodici ogleda se u tome da ono dovodi do ugrožavanja sigurnosti i odnosa povjerenja među članovima porodice i predstavlja oblik kontrole i manifestaciju moći nad članovima porodice koji imaju manje moći ili zavise od drugih. Nasilje u porodici dovodi do narušavanja psihičkog i fizičkog zdravlja žrtava nasilja, a nisu rijetki slučajevi nanošenja veoma teških povreda i ubistava. Porodice u kojima se nasilje vrši najčešće su društveno neupadljive, a sami nasilnici dobro su socijalno integrисани. Nasilje se ispoljava kontinuiranom primjenom fizičke i psihičke sile, dugotrajno je i pogađa veoma bliske članove porodice, među kojima bi trebalo da postoji slaganje, privrženost, iskrenost i emotivna povezanost.⁷ Svaki član porodice može biti i žrtva i nasilnik, pa osim najčešćeg nasilja muškaraca nad ženama i roditelja nad djecom, sve je više primjera nasilja nad starijim članovima porodice, žena nad muškarcima i djece nad roditeljima.⁸ Za razliku od drugih oblika nasilja kao što su, ulično nasilje, nasilje u školi, na radnom mjestu, porodična nasilja su često neotkrivena nevidljiva i zato su mnogo opasnija, jer su njihove žrtve ili nemoćne osobe, slabe ili premlade ili prestare, da bi se suprotstavili nasilniku ili ih neki društveni stavovi ili strahovi prisiljavaju na šutnju.⁹

Nasilju u porodici posljednjih nekoliko decenija posvećuje se posebna pažnja, kako na legislativnom, tako i na naučnom planu, zbog čega se stvara poseban normativni okvir¹⁰ za suzbijanje porodičnog nasilja i

⁵ I. Marković, „Nasilje u porodici kao specifičan oblik kriminaliteta u uslovima globalne ekonomske krize“, *Zaštita ljudskih prava i sloboda u vreme ekonomske krize: X tematski međunarodni naučni skup*, Tara, Udruženje za međunarodno krivično pravo, Beograd, 2011, 252.

⁶ M. Mamula, *et. al, Nasilje prepoznaj i spriječi*, Udruženje „Žene ženama“, Sarajevo, 2013, 15.

⁷ N. Petrušić/ N., Todorović, V. Vračević, „Nasilje nad starijim osobama, Studija o nasilju u porodici“, *Crveni krst Srbije*, Beograd, 2012, 31.

⁸ I. Radić/ A. Radina, „Zaštita od nasilja u obitelji: obiteljskopravni, prekršajnopravni i kaznenopravni aspekt“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god.51, 3, 2014, 727.

⁹ V. Grozdanić/ M. Škorić/ I. Vinja, „Nasilje u obitelji u svjetlu promjena Kaznenog zakona“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, Vol. 17., 2, 2010, 670.

¹⁰ U aktuelni referentni legislativni okvir za suzbijanje nasilja u porodici i adekvatnu zaštitu žrtve nasilja u porodici ubrajaju se sljedeći zakonski akti i to: Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH broj 36/03,37/03,21/04, 69/04,18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16, Krivični zakon Republike Srpske, (u daljem tekstu: KZ RS), Službeni glasnik RS broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12, 67/13, Krivični zakon

krivičnopravnu zaštitu članova porodice. Nasilje u porodici kao posebno krivično djelo inkriminirano je u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine 2003 godine,¹¹ čije donošenje je rezultat sveukupne reforme krivičnog zakonodavstva i njegovog usklađivanja sa međunarodnim i evropskim standardima. Prema odredbi člana 222. st. 1. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (*u daljem tekstu: KZ FBiH*) u svom *osnovnom obliku* nasilje u porodici čini onaj „*ko nasiljem, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožava mir, tjelesni integritet ili psihičko zdravlje člana svoje porodice*. Za ovaj oblik djela učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine“.¹² Osnovni kriminalno politički cilj ove inkriminacije je da se sankcioniše i sprječi porodično nasilje, koje se najčešće ispoljava kao nasilje u braku, nasilje prema članovima zajedničkog domaćinstva i nasilje prema djeci. Osnova

Brčko Distrikta BiH (*u daljem tekstu: KZ BDBiH*), Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH broj 10/03, 45/04, 6/05, 21/10, 52/11, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Federaciji Bosne i Hercegovine, (Službene novine F BiH broj 20/13), Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine („*Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH*“ 321/18 od 28.02.2018 godine), Zakon o zaštiti od nasilja Republike Srpske, (Službeni glasnik Republike Srpske broj 102/12, 108/13, 82/15), Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH“, broj 35/05, 41/05 i 31/14), Porodični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine broj 33/07), Porodični zakon Republike Srpske (Službeni glasnik RS br. 54/2002, 41/2008 i 63/2014).

¹¹ U krivičnom zakonodavstvu RS inkriminacija ovog krivičnog djela izvršena je 2000 godine stupanjem na snagu Krivičnog zakonika RS od 1.10.2010 godine, inkriminiranjem novog krivičnog djela po nazivu „*nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici*“ iz člana 208. U novom KZ RS od jula 2017 godine ovo krivično djelo je inkriminirano u članu 190.

¹² U članu 190. stav 1. KZ RS snovni oblik nasilja u porodici vrši: *ko primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice i time dovede do povrede njegovog fizičkog ili psihičkog integriteta, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine*. To znači da ukoliko nasilje, prijetnja napadom na život ili tijelo, drsko, odnosno bezobzirno ponašanje učinioца djela kojim se ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje pasivnog subjekta **ne dovedu do povrede fizičkog ili tjelesnog integriteta**, u tom slučaju postojaće **prekršaj**, odnosno odgovornost učinioца djela će se cijeniti prema odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Nanošenje povreda pasivnom subjektu je ključni elemenat koji razlikuje krivično djelo nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici od prekršaja. Nanesene povrede pasivnom subjektu su one koje se mogu podvesti pod krivično djelo **tjelesna povreda** iz člana 131 KZ RS, jer je nanošenje teške tjelesne povrede kvalifikatorna okolnost krivičnog djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 190 stav 3 KZ RS. Slijedi da se suštinska razlika u navedenim formulacijama osnovnog oblika krivičnog djela nasilja u porodici u KZ FBiH i KZ RS ogleda u tome što je u KZ RS, dodatno propisano *da je nasilje dovelo do povrede fizičkog ili psihičkog integriteta*, Vidi više u: M. Babić, I. Marković, *Krivično pravo, posebni dio*, Pravni fakultet Banja Luka, 2018, 154.

navedenih ciljeva je u mnogobrojnim međunarodnim dokumentima kojim se porodično nasilje tretira kao kršenje ljudskih prava i kao jedan od najtežih vidova nasilničkog kriminaliteta.¹³ U pitanju je krivično djelo *ugrožavanja sa konkretnom opasnošću*,¹⁴ što znači da do krivičnopravne intervencije dolazi u posljednjem trenutku, neposredno pred nastupanje povrede.¹⁵ Međutim, prema navedenoj regulaciji u KZ RS ovo krivično djelo spada u krivična djela povrede,¹⁶ a ako nasilje ili drsko ponašanje ne bi dovelo do povrede psihičkog ili fizičkog integriteta postojiće prekršaj, tj. odgovornost učinjocu prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici u RS.¹⁷

Pored definicija nasilja u porodici zastupljenih u pravnoj teoriji i nekim međunarodnim dokumentima¹⁸ postoje i normativno-pravne definicije određene u pozitivnom zakonodavstvu BiH.¹⁹ Tako je odredbom člana 6.

¹³ B. Đukić, "Specifičnostii krivičnog djela nasilja u porodici u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske", *Bezbjednost - Policija - Građani*, godina IX, 1-2/2013, 206.

¹⁴ U krivičnopravnom smislu posljedica povrede se sastoji u uništenju, oštećenju ili činjenju neupotrebljivim pravnog dobra, a konkretna opasnost postoji ako je opasnost stvarno nastupila po neko dobro, tj. ako je mogućnost nastupanja povrede bila tako velikog stepena da je postojala vjerovatnoća njenog nastupanja, B. Petrović/ D. Jovašević, *Krivično/Kazneno pravo Bosne i Hercegovine*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2005, 141.

¹⁵ M. Vešović, „Nasilje u partnerskim odnosima i porodici u krivičnom zakonodavstvu Srbije“, *Srpsko udruženje za krivičnoprvnu teoriju i praksu, Institut za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, 2-3/2015, 171.

¹⁶ Kod krivičnih djela povrede posljedica se sastoji u uništenju ili drugom realnom oštećenju objekta koja je nastala kao rezultat radnje krivičnog djela. Krivična djela povrede su materijalna krivična djela jer je povređivanje posljedica u užem smislu i ona predstavlja učinak na objektu radnje i kod delikata povrede posljedica se uvijek određuje kao obilježje bića krivičnog djela. Vidi više u: Tomić, Z., (2007), *Krivično pravo I, Krivično djelo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 56-57.

¹⁷ Nasilje u porodici u smislu člana 6. stav 1. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici RS predstavlja svaka radnja nasilja člana porodice ili porodične zajednice kojom se ugrožava spokojstvo, psihički, tjelesni, seksualni ili ekonomski integritet drugog člana porodice ili porodične zajednice. Radnja nasilja u smislu stava 2 citiranog člana, koje ne sadrži obilježja krivičnog djela, predstavlja **prekršaj**, a koje su taksativno navedene u ovom članu.

¹⁸ U Konvenciji Komiteta ministara Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CETS N° 210), usvojenoj u Istanbulu 7. aprila 2011. godine, odredbom člana 3. tačka b) „nasilje u porodici“ označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu, odnosno između bivših, odnosno sadašnjih supružnika, odnosno partnera, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom.

¹⁹ Odredbom člana 7. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u F BiH („Službeni glasnik FBiH“, br. 22/05, 51/06 i 28/13) pojam *nasilja u porodici* je definiran na sljedeći način: „U smislu ovog zakona smatraće se da postoji nasilje u porodici ukoliko postoji osnov sumnje da su učinjene radnje, kojim član porodice nanosi fizičku, psihičku ili seksualnu bol ili patnju

Zakona o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine²⁰ nasilje u porodici ili domaćinstvu definirano kao „*svako djelovanje kojim se nanosi ili može biti nanesena fizička, psihička, seksualna ili ekonomski šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputavaju članove porodice ili domaćinstva da uživaju u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferi života.*

Iz prednje citirane zakonske odredbe proizilazi da je veoma široko postavljena normativna definicija nasilja u porodici, sa većim brojem mogućih radnji i načina izvršenja krivičnog djela, što može stvoriti poteškoće kod praktičara kod jasnog prepoznavanje određenih pojavnih oblika djela. Posebno se ukazuje na činjenicu da je, prema propisima koji su na snazi u Federaciji Bosne i Hercegovine, svaki čin nasilja u porodici kvalificiran kao krivično djelo, dok su zaštitne mjere u funkciji zaštite žrtve nasilja u porodici. *Zaštitni objekt* ovog krivičnog djela je tjelesni i duševni integritet, odnosno lična sigurnost članova porodice i porodične zajednice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Krivično djelo nasilja u porodici može biti izvršeno samo sa direktnim umišljajem, dok u odnosu na težu posljedicu učinilac postupa iz nehata. U nastavku ovog rada će se prezentirati rezultati istraživanja sudske politike sankcioniranja izvršilaca krivičnog djela nasilja u porodici u sudovima Bosne i Hercegovine

i/ili ekonomsku štetu, kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja i/ili ekonomski štete kod drugog člana porodice“. Radnje nasilja u porodici ili prijetnje tim radnjama, za koje se izriču zaštitne mjere su:

- 1) svaka primjena fizičke sile na fizički ili psihički integritet člana porodice, 2) svako postupanje jednog člana porodice koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će prouzrokovati fizičku ili psihičku bol ili patnju,
- 3) prouzrokovanje straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva člana porodice učjenom ili drugom prinudom, 4) fizički napad člana porodice na drugog člana porodice, bez obzira da li je nastupila fizička povreda ili nije, 5) verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim imenima, te drugi načini grubog uz nemiravanja člana porodice od drugog člana porodice, 6) seksualno uz nemiravanje, 7) uhođenje i svi drugi slični oblici uz nemiravanja drugog člana porodice, 8) oštećenje ili uništenje zajedničke imovine ili imovine u posjedu, 9) upotreba fizičkog nasilja ili prouzrokovanje straha u cilju oduzimanja prava na ekonomsku nezavisnost zabranom rada ili držanjem člana porodice u odnosu zavisnosti ili podredenosti, 10) upotreba fizičkog i psihičkog nasilja prema djeci i zanemarivanje u njihovom odgoju, 11) fizičko i psihičko nasilje prema starim, iz nemoglim osobama i zanemarivanje u njihovom njegovanju i liječenju, 12) nasilna izolacija ili ograničenje slobode kretanja člana porodice i 13) propuštanje dužne pažnje i nepružanje pomoći i zaštite članu porodice i pored obaveze po zakonu.

²⁰ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 16/03 i 102/2009.

1. Istraživanja sudske prakse kod krivičnih djela nasilja u porodici pred nadležnim sudovima u Bosni i Hercegovini

Dosadašnja naučna istraživanja o sankcioniranju počinitelja nasilja u porodici²¹ upućuju na zaključak da krivičnopravni odgovor na nasilje u porodici nije bio adekvatan, jer postoji konstantna tendencija blagog krivičnopravnog sankcioniranja izvršilaca ovog krivičnog djela. Istraživanje o sudske politici sankcioniranja izvršilaca krivičnog djela nasilja u porodici provedeno na uzorku od 286 analiziranih predmeta, koju je 2011. godine proveo OSCE, a prezentirano u *Analizi o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u Bosni i Hercegovini*, je pokazalo da je izrečeno 77,2 % uvjetnih osuda i 8,3% kazni zatvora.²²

Drugo istraživanje provedeno 2014. godine je pokazalo da se analizom krivičnopravnih sankcija za krivično djelo nasilja u porodici sudovi u najvećoj mjeri izriču uvjetne osude i to u 87,5% analiziranih slučajeva, dok je kazna zatvora izrečena u 29 predmeta ili 12,7%,²³ što potvrđuje prethodno istraživanje da se uvjetne osude u ovoj vrsti predmeta dominantno izriču, a kazne zatvora u znatno manjoj mjeri. Zbog toga se novim istraživanjem, koje ima referentniji *prostorni i temporalni okvir*, od prethodno provedenih istraživanja, nastojalo utvrditi kakva je praksa krivičnopravnog sankcioniranja počinitelja krivičnog djela nasilja u porodici u sudovima u Bosni i Hercegovini, tj. da li se izriču blage krivične sankcije, koje vrste i u kojoj mjeri.

187

1.1. Metodološki okvir istraživa

Na osnovu provedenog istraživanja sačinjena je analiza sudske prakse u predmetima u kojima su procesuirani počinitelji krivičnog djela nasilja u porodici, posebno sa aspekta pojavnih oblika nasilja u porodici i primjerenosti kažnjavanja za te delikte, uz utvrđenje kakve krivičnopravne

²¹ Rezultati ranije provedenih istraživanja ukazuju na blagu sudske politiku kažnjavanja počinitelja nasilja u porodici, Vidjeti više u publikaciji: M. Čehajić-Čampara, / N. Veljan, (2018), *Analiza sudske prakse u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Atlanska inicijativa, Sarajevo, 30., i naučnom članku: M. Tulumović, „Krivično djelo nasilja u porodici u praksi sudova Tuzlanskog kantona“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli*, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, broj 1/2018, 57-62.

²² Krivična odgovornost i sankcioniranje počinilaca nasilja u porodici: Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini, Misija OSCE u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 2011, 51-52.

²³ A. Petrić/ DŽ. Radončić, *Izvještaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine i u Republici Srpskoj*, Centar za pravnu pomoć ženama, Zenica, Fondacija Udružene žene Banja Luka, 2014, 28.

sankcije se u najvećoj mjeri izriču počiniteljima nasilja u porodici u pravosudnoj praksi, a što je i osnovni cilj ovog istraživanja.

U okviru *temporalnog okvira* istraživanje je provedeno na *istraživačkom uzorku* od 425 sudske krivične predmeta završenih u periodu 2013. do 2017. godine u 17 prvostepenih sudova u Bosni i Hercegovini u kojima je postupak vođen zbog izvršenog krivičnog djela nasilja u porodici. Predmetni uzorak je obuhvatio 250 sudske predmeta završenih u 10 općinskim sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine, 150 predmeta završenih u 6 osnovnih sudova u Republici Srpskoj i 25 predmeta završenih u Osnovnom sudu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ili ukupno 425 predmeta u Bosni i Hercegovini, što znači da je prostorni okvir istraživanja obuhvatio cijelo područje Bosne i Hercegovine.²⁴

Na osnovu rezultata ranije provedenih istraživanja koja su pomenuta u uvodnom dijelu ovog rada, postavljeno je nekoliko istraživačkih hipoteza, od kojih je osnovna pretpostavka (H0) određena *da sudovi u Bosni i Hercegovini počinjocima krivičnih djela nasilja u porodici izriču blage krivične sankcije*, što znači da se učiniocima ovih krivičnih djela u značajnijoj mjeri izriču uvjetne osude. Obzirom da se pretpostavlja da se dominantno izriču uvjetne osude, pretpostavljeno je da se za krivično djelo nasilja u porodici *kazne zatvora izriču u relativno malom obimu* (H1). Takođe, pošlo se od pretpostavke da za *delikte nasilja u porodici krivičnopravne sankcije se u značajnoj mjeri izriču u posebnom postupku izdavanja kaznenog naloga* (H2). Na kraju se pretpostavilo *da se izrečenim*

²⁴ Odabir pregledanih sudske predmeta izvršen je u sljedećih deset općinskih sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine: Općinskom sudu u Sarajevu, Općinskom sudu u Zenici, Općinskom sudu u Mostaru, Općinskom sudu u Travniku, Općinskom sudu u Bihaću, Općinskom sudu u Goraždu, Općinskom sudu u Orašju, Općinskom sudu u Širokom Brijegu, Općinskom sudu u Livnu i Općinskom sudu u Tuzli, u 6 osnovnih sudova u RS: Osnovnom sudu u Banja Luci, Osnovnom sudu u Bijeljini, Osnovnom sudu u Doboju, Osnovnom sudu u Trebinju, Osnovnom sudu u Sokocu i Osnovnom sudu u Prijedoru i u Osnovnom sudu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. U svakom od navedenih sudova analizirano je po 25 krivičnih predmeta, odnosno 5 predmeta po jednoj godini u istraživačkom vremenskom periodu Ključna odrednica za izbor analiziranih sudova su okolnosti da se radi o najvećim sudovima Bosni i Hercegovini, da odabrani sudovi imaju status grada, da se nalaze u sjedištu kantonalnog suda, odnosno okružnog suda, osim Osnovnog suda u Sokocu, a za sudove u Federaciji Bosne i Hercegovine, da se nalaze u sjedištu Kantona, osim Općinskog suda u Orašju. Takođe, svi analizirani sudovi, zbog veličine i sjedišta, imaju i specifičnu stvarnu nadležnost u odnosu na sve ostale prvostepene sude u Bosni i Hercegovini, a koja se odnosi na isključivo postupanje u privrednim i prekršajnim predmetima. U cilju što veće objektivizacije istraživačkog uzorka odabir predmeta je izvršen izborom prvih 5 završenih predmeta u analiziranoj godini. U radu je korišteno nekoliko naučnih metoda, od kojih se ističu kvalitativna, kvantitativna, te najvažnija *metoda analize sadržaja*, kao najadekvatnija metoda za ovakve vrste istraživanja.

krivičnopravnim sankcijama počiniteljima nasilja u porodici ne ostvaruje u dovoljnoj mjeri, ni specijalna ni generalna prevencija (H3).

1.2. Analiza i prezentacija rezultata istraživanja

Provedeno istraživanje usmjereno je na nekoliko promatralih kategorija i to na vrstu i visinu izrečene krivične sankcije, visinu izrečene kazne zatvora, te na određeno vrijeme provjeravanja kod izricanja uvjetnih osuda. Radi preglednijeg i potpunijeg uvida u istraživane pojedine kategorije, rezultati provedenog istraživanja o krivičnopravnom sankcioniranju u predmetima nasilja u porodici biće prezentirani zbirno na nivou Bosne i Hercegovine i pojedinačno za analizirane uzorke, a na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, uz kompariranje rezultata po pojedinačnim nivoima i analiziranim pojedinim kategorijama.

Vrsta postupka

Tabela 1. Podaci o vrsti postupka u kojoj je završen predmet

Vrsta postupka		2013			2014			2015			2016			2017			UKUPNO			
		FBiH	RS	BD BiH	FBiH	RS	BD BiH													
Redovni postupak	Priznanje krivice	17	12	1	21	18	2	21	12	3	19	14	2	21	19	3	99	75	11	185
	Osporavanje krivice	9	1	2	6	1	0	2	1	0	4	2	1	4	1	2	25	6	5	36
	Sporazum o priz. kriv.	6	4	1	6	8	2	2	3	1	14	4	0	4	4	0	32	23	4	59
Poseb.post.	Kazneni nalog	16	13	1	21	5	1	19	14	1	18	8	2	20	6	0	94	46	5	145
	UKUPNO	32	17	4	33	27	4	25	16	4	37	20	3	29	24	5	156	104	20	425

189

U pogledu ***vrste postupka*** u kome je izrečena krivičnopravna sankcija (*tabela br. 1*) istraživanjem je uočeno sljedeće:

- optuženi je *priznao izvršenje krivičnog djela* (nakon davanja izjave o krivici ili je na ročištu za izjašnjenje o krivici negirao izvršenje krivičnog djela, ali je na glavnom pretresu priznao krivicu u 185 predmeta ili 43%, (FBiH- 99 predmeta ili 40%, RS- 75 ili, 50%, BD BiH-11 predmeta ili 44%),

- optuženi *nije priznao krivnju u 33 predmeta ili 7,7%*, (FBiH -19 predmeta ili 7%, RS- 9 predmeta ili 6%, BD BiH- 5 predmeta ili 20%),

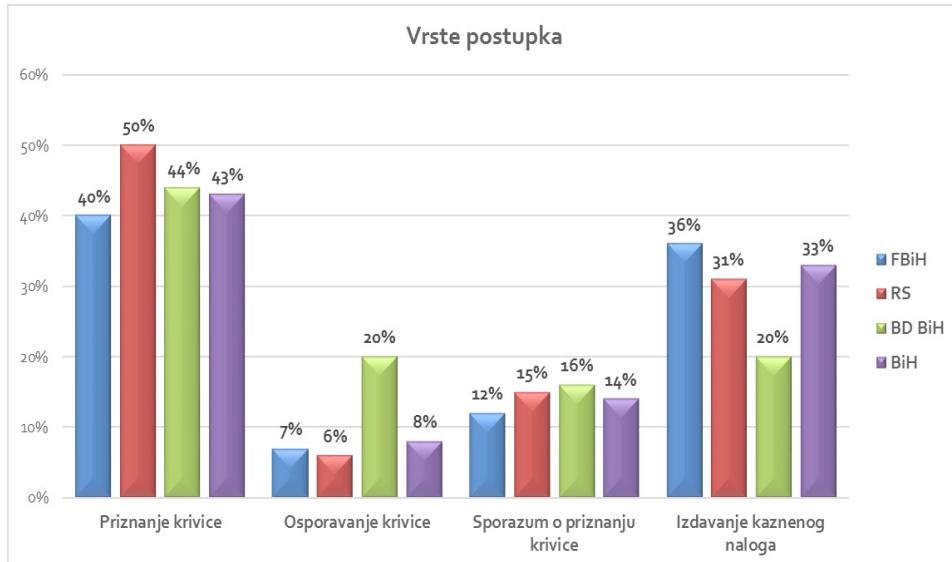
- krivičnopravni institut *kazneni nalog izdat* je u 142 predmeta ili 33%,²⁵ (FBiH- 91 predmeta ili 36%, RS- 46 predmeta ili 31%, BD BiH- 5

²⁵ Sa krivičnopravnog aspekta zanimljivo je razmotriti varijablu koja se odnosi na

predmeta ili 20%),

- sporazum o priznanju krivice zaključen je u 59 predmeta ili 14%,²⁶ (FBiH- 32 predmeta ili 12%, RS-23 ili 15%, BD BiH - 4 predmeta ili 16%)

Grafikon 1. Vrsta postupka u kojoj je završen predmet

190

Analizirajući vrste postupka u kojima se završavaju predmeti nasilja u porodici, istraživanjem je utvrđeno da je u najvećem procentu vođen redovni postupak i to u 43% predmeta, dok je optuženi u 8% predmeta osporio krivnju. S druge strane, u skraćenim postupcima i to postupku izdavanja kaznenog naloga okončano je 33% predmeta, a u postupku sporazuma o krivnji 12% predmeta. Imajući u vidu broj predmeta završenih u postupku izdavanja kaznenog naloga u odnosu na broj okončanih predmeta u redovnom postupku, može se zaključiti da nije u potpunosti,

broj *izdatih naloga* u istraživanim sudovima u Bosni i Hercegovini i uporediti je sa dobijenim rezultatima istraživanja u općinskim sudovima Tuzlanskog kantona, jer je istraživani vremenski period identičan u oba istraživanja, a rezultati se prilično razlikuju, jer je u općinskim sudovima Tuzlanskog kantona procentualna zastupljenost izdavanja kaznenog naloga 18%, što je za 15% manje od prosjeka na nivou Bosne i Hercegovine koji iznosi 33%. *Vidi više u:* M. Tulumović, „Krivično djelo nasilja u porodici u praksi sudova Tuzlanskog kantona“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli*, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, broj 1/2018, 57.

²⁶ Prema istraživanju koje je provedeno 2013 godine za period 2002 do 2012 godine, tužilaštva su u Bosni i Hercegovini predložila da se sa optuženim u 11,79% predmeta zaključi sporazum o priznanju krivice, što je skoro ujednačeno sa rezultatima istraživanja provenjenog u ovom radu. Vidi više u: H. Sijerčić, et.al. *Stanje i kretanje kriminaliteta u Bosni i Hercegovini za punoljetne osobe u periodu 2003 do 2012 godine*, Sarajevo, 2013, 84.

već je djelimično potvrđena pomoćna hipoteza (H2) da se za delikte nasilja u porodici krivičnopravne sankcije izriču u značajnoj mjeri u posebnom postupku izdavanja kaznenog naloga. Razlog djelimične potvrđenosti pomenute hipoteze zasniva se na postavljenoj prepostavci da se prema ranijim provedenim istraživanjima podnose optužnice sa kaznenim nalogom za krivično djelo nasilja u porodici u 87,5% predmeta.²⁷

1.1.1. Podaci o vrstama sudskeih odluka

1.1.2.

Tabela 2. Vrste sudskeih odluka

Vrsta sudskeih odluka	2013			2014			2015			2016			2017			UKUPNO		
	FBiH	RS	BD BiH	FBiH	RS	BD BiH												
Osuđujuća presuda	46	27	5	49	29	5	44	32	5	48	32	4	49	25	6	236	145	25 406
Oslobađajuća presuda					2						2			1		0	5	0 5
Odbijajuća presuda	5			1			2			1			3			12	0 0 12	
Utvrđujuća presuda-neuračunljivost													2			2	0 0 2	
UKUPNO	51	27	5	50	31	5	46	32	5	49	34	4	54	26	6	250	150	25 425

Kada je u pitanju **vrsta donesenih sudskeih odluka** pregledom 425 krivičnih predmeta pravosnažno okončanih u prvom stepenu, utvrđeno je da su donesene sljedeće sudske odluke i to:

- u 406 predmeta donesena je osuđujuća presuda ili 96%, (FBiH 236 predmeta, RS 145 predmeta, BDBiH 25 predmeta), od čega je izrečeno 99 kazni ili 23% (FBiH 41 predmet, RS 44 predmeta, BDBiH 14 predmeta) i 307 mjera upozorenja ili 72% (FBiH 195 predmeta, RS 101 predmet, BDBiH 11 predmeta),
- u 5 predmeta ili 1%, je donesena oslobađajuća presuda (RS 5 predmeta),
- u 12 predmeta je donesena odbijajuća presuda, odnosno presuda kojom se optužba odbija,²⁸ (FBiH-12 predmeta ili 3%, u

²⁷ Prema istraživanju provedenog 2014 godine uočeno je da sudovi u predmetima nasilja u porodici izriču uslovne osude na osnovu kaznenog naloga u 87,5% predmeta. Vidi u: A. Petrić/ DŽ. Radončić, *Izvještaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Federaciji Bosne i Hercegovine i u Republici Srpskoj*, Centar za pravnu pomoć ženama, Zenica, Fondacija Udružene žene Banja Luka, 2014, 18-19.

²⁸ *Presuda kojom se optužba odbija* se donosi shodno članu 298 ZKP FBiH. U konkretnom slučaju sve presude su donesene zbog odustanka tužitelja od optužnice i to u periodu od započinjanja pa do završetka glavnog pretresa. Zanimljivo je da je u svih 12 predmeta (5%), u kojima je sud *odbio optužbu* zbog odustanka tužioca od krivičnog gonjenja, postojao identičan razlog koji se odnosi na *odustajanje tužioca od optužbe zbog nedostatka dokaza*, odnosno odbijanje oštećenog/žrtve nasilja da svjedoči o nasilju, pozivajući se na

RS i BD BiH nije bilo predmeta),

- u 2 predmeta ili 3% je donesena utvrđujuća presuda, odnosno presuda kojom se utvrđuje da je optuženi počinio krivično djelo u neuračunljivom stanju²⁹ (FBiH 2 predmeta).

1.1.3. Podaci o izrečenim krivičnim sankcijama

Tabela 3. Vrsta izrečenih krivičnih sankcija

Vrsta krivičnih sankcija		2013			2014			2015			2016			2017			UKUPNO			
		FBiH	RS	BD BiH	FBiH	RS	BD BiH													
Kazne	Kazna zatvora	5	5	2	7	3	2	4	5	1	11	3	2	4	1	6	31	17	13	61
	Novčana kazna	2	4	1	1	6		1	7		5	5		1	5		10	27	1	38
UKUPNO		7	9	3	8	9	2	5	12	1	16	8	2	5	6	6	41	44	14	99
Mjere upozorenja	Uvjetna osuda	39	18	2	41	20	3	38	20	4	32	24	2	44	19	0	194	101	11	306
	Sudska opomena						1									1	0	0	1	
UKUPNO		39	18	2	41	20	3	39	20	4	32	24	2	44	19	0	195	101	11	307
UKUPNO		46	27	5	49	29	5	44	32	5	48	32	4	49	25	6	236	145	25	406

Analizom prikupljenih podataka utvrđeno je da su na ispitivanom uzorku izrečene dvije vrste krivičnih sankcija³⁰ i to *kazne* (kazne zatvora i novčana kazna) i *mjere upozorenja*³¹ (uvjetna osuda i sudska opomena) i to kako slijedi:

zakonsku mogućnost da odbije svjedočenje, shodno članu 97. stav 1. KZ FBiH (član 148 ZKP RS i član 83 ZKP BD BiH). Ovakvi slučajevi nisu pronađeni u istraživačkom uzorku za pregledane predmete u sudovima RS i BD BiH.

²⁹ *Utvrđujuću presudu* sud donosi shodno članu 410 stav 3 ZKP FBiH kojim je propisano ako sud nakon provedene glavne rasprave *utvrdi* da je optuženi počinio protivpravno djelo u stanju neuračunljivosti donijet će *presudu kojom se utvrđuje* da je optuženi učinio protivpravno djelo u stanju neuračunljivosti i posebnim rješenjem će mu se privremeno odrediti prisilni smještaj u zdravstvenoj ustanovi u trajanju od šest mjeseci. Protiv rješenja dozvoljena je žalba u roku od 15 dana od dana dostavljanja rješenja. Shodno stavu 4 istog člana prema pravosnažnosti rješenja iz stava (3) ovog člana tužitelj će u skladu sa posebnim zakonom koji regulira pitanja zaštite ovih osoba nadležnom суду dostaviti obavijest za pokretanje postupka o prisilnom smještaju teško duševno bolesne osobe u zdravstvenoj ustanovi. Uz ovu obavijest dostaviti će se medicinska dokumentacija i pravosnažno rješenje o privremenom određivanju prisilnog smještaja u zdravstvenu ustanovu. Takođe, odredbom člana 220 ZKP FBiH regulirano je ako se u toku postupka utvrdi da je osumnjičeni, odnosno optuženi u vrijeme učinjenja krivičnog djela bio bio neuračunljiv, sud donosi odgovarajuću odluku u skladu s članom 410. ovog zakona.

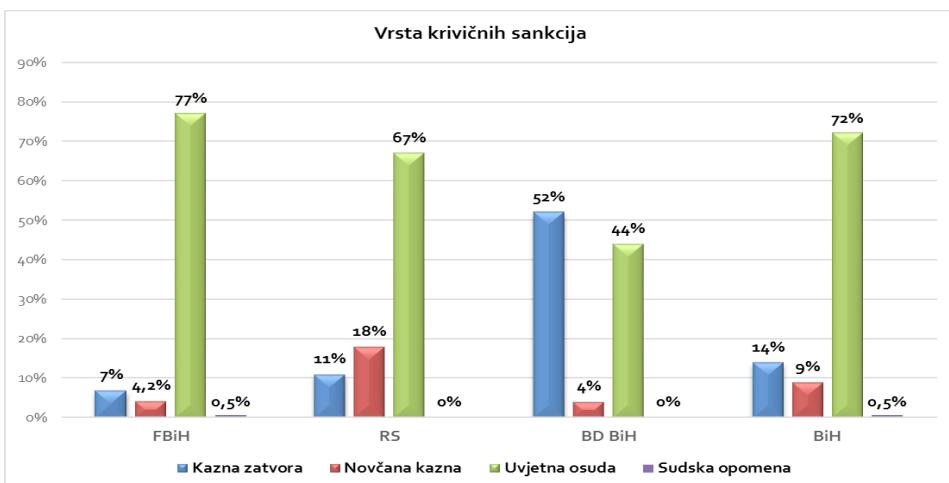
³⁰ U članu 41. KZ FBiH su predviđene krivičnopravne sankcije i to : kazna zatvora, kazna dugotrajnog zatvora i novčana kazna.

³¹ Prema članu 59. KZ FBiH u mjere upozorenja ubrajaju se *uvjetna osuda* i *sudska opomena*.

- kazna zatvora u 61 predmeta ili 14%, (FBiH- 31 predmeta ili 12 %, RS - 17 predmeta ili 11%, BD BiH -13 predmeta ili 52%),
- novčana kazna u 38 predmeta ili 9%,(FBiH - 11 predmeta ili 4 %, RS -27 predmeta ili 18%, i BD BiH- 1 predmet ili 4%),
- uvjetna osuda u 306 predmeta ili 72%, (F BiH- 194 predmeta ili 77%, RS - 101 ili 67%, BD BiH- 11 ili 44%),
- sudska opomena u 2 predmeta ili 1 % (FBiH – 2 predmeta ili 1%, u RS ili BD BiH nije bilo sudskih opomena),

Uz glavnu kaznu izrečena je mjera sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi u 6 predmeta i obavezno liječenje alkoholičara i narkomana u 3 predmeta ili ukupno u 9 predmeta ili 2%,(FBiH u 5 predmeta ili 4 % ,RS-1 predmet i BD BiH-3 predmeta).

Grafikon 2. Vrste izrečenih krivičnih sankcija

193

Iz pregleda izrečenih krivičnopravnih sankcija proizilazi da je u značajnom broju krivičnih predmeta izrečena **uvjetna osuda** i to posmatrano za nivo Bosne i Hercegovine u 72%,³² kao prosjek svih analiziranih uzoraka. Procentualno najveći broj donesenih uvjetnih osuda na istraživanom uzorku je u sudovima FBiH od 77%,³³ dok

³² Iz istraživanja provedenog na istraživačkom uzorku od 92 prвostepene presude iz 2016 godine koje su donesene u nekoliko sudova u Bosni i Hercegovini, propizilazi da je počiniteljima krivičnog djela nasilja u porodici u 78,52% predmeta izrečena uvjetna osuda, a kazna zatvora u 12,48% predmeta, Vidi više u:M. Ćehajić / N. Čampara / N. Veljan, *Analiza sudske prakse u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini, Atlanska inicijativa*, Sarajevo, 2018., 90-91.

³³ Ovako ubjedljivo najveći procenat donesenih uslovnih osuda u odnosu na ostale izrečene krivične sankcije, ne iznenađuje, obzirom da prosjek u sudovima Federacije Bosne i Hercegovine iznosi 75%, što je pokazalo istraživanje provedeno 2013 godine. Vidi

je najmanji broj donesen u Osnovnom суду BD BiH od 44%. S druge strane, *kazna zatvora* je izrečena u svega u 14% predmeta;³⁴ u BD BiH taj procenat iznosi 52 % zatvorskih kazni, za razliku od situacije u FBiH i RS, gdje je izrečeno 12% zatvorskih kazni u FBiH odnosno 11% u RS. Iako je u analiziranoj pravnoj regulaciji u KZ RS predviđena restriktivna primjena uvjetne osude, a shodno članu 47. kojim je propisano da se *uslovna osuda ne može izreći učiniocu kojem je već jednom izrečena uslovna osuda za učinjeno krivično djelo i učiniocu koji jednom ili više puta pravosnažno osuđivan na kaznu zatvora*, ipak je relativno visok procenat uvjetnih osuda koje su donesene u istraživanom vremenskom periodu (67%), s tim da u novom KZ RS koji je stupio na snagu u julu 2017 godine više ne postoji pomenuto ograničenje kod izricanja uvjetnih osuda.

U pogledu izrečenih *novčanih kazni* uočene su značajne razlike u posmatranim nivoima, jer je u sudovima RS ova sankcija izrečena u procentu od 18% predmeta, dok je u predmetima u sudovima u FBiH i BD BiH taj procenat znatno niži i iznosi svega 4%. U pregledanim predmetima, u kojima je izrečena novčana kazna, uočeno je da je ova krivična sankcija izrečena optuženim koji su bili bez zaposlenja i slabog imovnog stanja, što upućuje na zaključak da će ista biti zamijenjena kaznom zatvora zbog neplaćanja.

Iz provedenog istraživanja proizilazi da je samo u 1 predmetu izrečena *sudska opomena*, kao najblaža vrsta krivičnopravnih sankcija i to u FBiH, dok na istraživanim uzorcima u RS i BDBiH nije identificiran ni jedan predmet.

opširnije u: Sijerčić, H., et.al. (2013.), *Stanje i kretanje kriminaliteta u Bosni i Hercegovini za punoljetne osobe u periodu 2003 do 2012 godine*, Sarajevo, 2013, 83.

³⁴ Analiza prikupljenih podataka o istraživanju variabile koja se odnosi na zastupljenost krivične sankcije *kazne zatvora* u odnosu na ostale krivične sankcije, pokazuje da je ova sankcija izrečena u općinskim sudovima Tuzlanskog kantona u 16% završenih predmeta, skoro identično prosjeku izrečenih kazni na nivou BiH, što upućuje na zaključak da se radi o praksi relativno niskog procenta izricanja ove vrste sankcije za istraživano krivično djelo. *Vidjeti detaljnije u:* M. Tulumović, „Krivično djelo nasilja u porodici u praksi sudova Tuzlanskog kantona“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli*, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, broj 1/2018, 60.

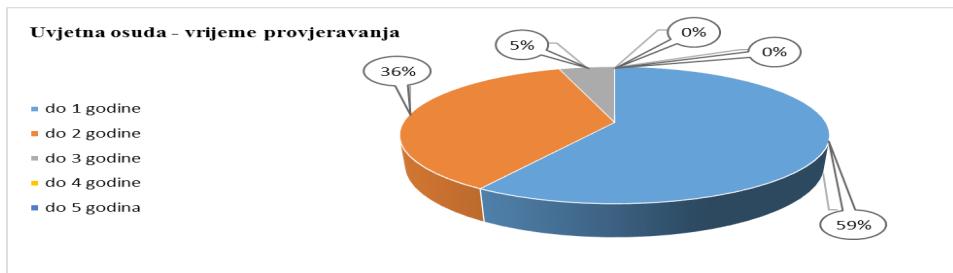
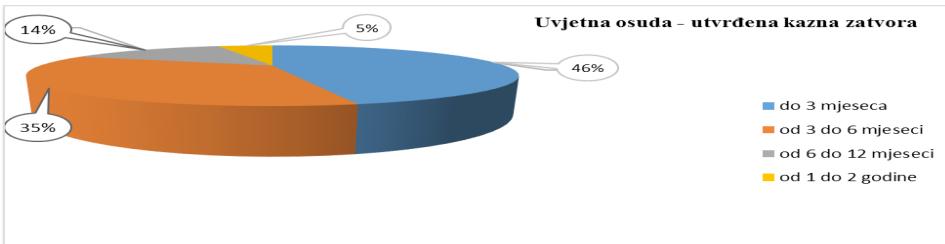
1.1.4. Analiza izrečenih uvjetnih osuda (utvrđene kazne zatvora i vrijeme provjeravanja)

Tabela 4. Uvjetna osuda

Uvjetna osuda	2013			2014			2015			2016			2017			UKUPNO				
	FBiH	RS	BD BiH	FBiH	RS	BD BiH	FBiH	RS	BD BiH	FBiH	RS	BD BiH	FBiH	RS	BD BiH	FBiH	RS	BD BiH		
<i>utvrđena kazna zatvora</i>	do 3 mjeseca	13	9	2	14	12	2	20	10	4	14	8	2	19	11		80	50	10	140
	do 6 mjeseca	14	6		20	5		10	8		15	11		13	6		72	36	0	108
	do 1 godine	10	3		6	2	1	6	1		1	3		9	2		32	11	1	44
	do 2 godine	2			1	1		2	1		2	2		3			10	4	0	14
	UKUPNO	39	18	2	41	20	3	38	20	4	32	24	2	44	19	0	194	101	11	306
<i>vrijeme provjeravanja</i>	do 1 godine	16	11		25	12		28	13	1	19	10	4	27	16		115	62	5	182
	do 2 godine	19	10	1	15	6	2	11	5	2	14	6	0	9	9		68	36	5	109
	do 3 godine	2		1	2	1		2		2	1		3	1			11	3	1	15
	do 4 godine																0	0	0	0
	do 5 godine																0	0	0	0
	UKUPNO	37	21	2	42	19	2	41	18	3	35	17	4	39	26	0	194	101	11	306

Prema prikupljenim podacima posmatrano za *nivo Bosne i Hercegovine* (zbirni podaci za FBiH, RS i BD BiH), od 306 izrečenih u uvjetnih osuda, u 140 predmeta sudovi su utvrdili kaznu zatvora u trajanju *do 3 mjeseca ili 46%*, u 108 predmeta, kaznu zatvora *od tri mjeseca do 6 mjeseci ili 35%*, u 44 predmeta, kaznu zatvora u trajanju *od 6 mjeseci do 12 mjeseci ili 14%*, i u 14 predmeta kaznu zatvora *od 1 do 2 godine ili 5%* (*Grafikon br. 3*).

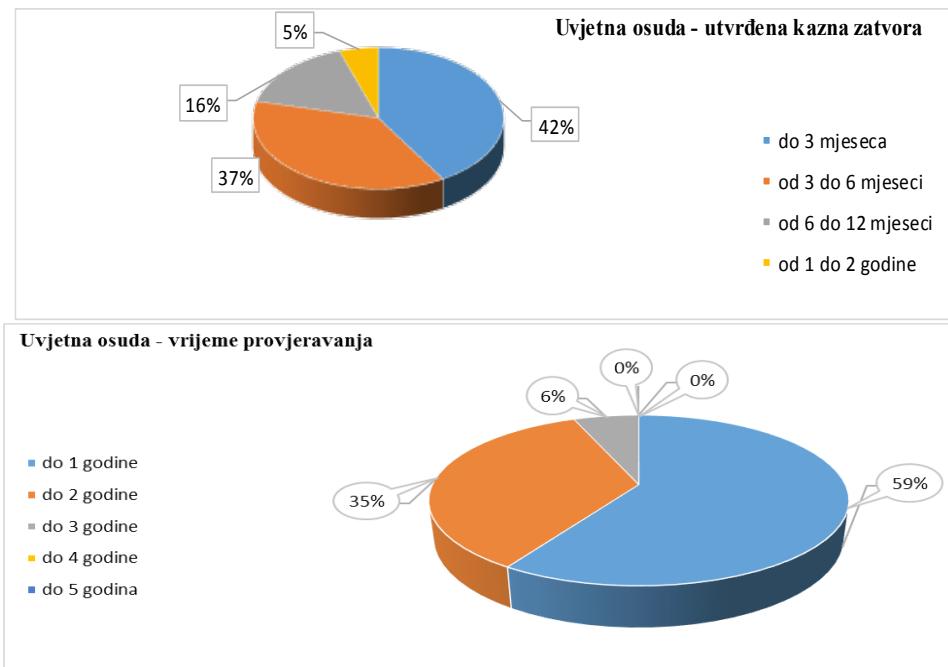
Kada je u pitanju određeno *vrijeme provjeravanja* u uvjetnoj osudi u 182 predmeta (59%) je određeno vrijeme provjeravanja u trajanju do jedne godine, u 109 predmeta do 2 godine ili 36%, dok je samo u 15 predmeta ili 5% određeno vrijeme provjeravanja do 3 godine, s tim da ni za jednu izrečenu kaznu zatvora nije utvrđen rok provjere do 4 ili 5 godina, iako je postojala zakonska mogućnost, čime se upitnim pokazuje primjena navedene zakonske mogućnosti u sudskoj praksi, odnosno to pokazuje da se izvršiocima krivičnog djela nasilja u porodici izriču blage krivične sankcije (*Grafikon 3*).

Grafikoni 3 i 4. Uvjetne osude na nivou Bosne i Hercegovine

Obzirom da u analiziranom uzorku najveći procenat izrečenih uvjetnih osuda sa utvrđenom kaznom zatvora zauzimaju utvrđene kazne *do 3 mjeseca zatvora ili 46%*, a dominantno participiraju uvjetne osude sa određenim *vremenom provjeravanja do 1 godine (59%)*, to potvrđuje izneseni stav da se učiniocima krivičnog djela nasilja u porodici izriču blage krivične sankcije sa najmanjim zatvorskim kaznama i najkraćim *određenim vremenom provjeravanja*. Takođe, samo u 5% analiziranih predmeta je određeno vrijeme provjeravanja u trajanju do 3 godine, s tim da u istraživanim slučajevima nije pronađen ni jedan predmet sa utvrđenim rokom provjere do 4 ili 5 godina (*Grafikon 4*).

U sudovima u Federaciji BiH prema utvrđenim podacima od ukupno 194 izrečene uvjetne osude najvećem broju osuđenih lica je izrečena *uvjetna osuda sa utvrđenim kaznom zatvora do 3 mjeseca i to u 80 predmeta ili 42%*, sa utvrđenom kaznom zatvora od 3 mjeseca do 6 mjeseci u 72 ili 37% predmeta, sa utvrđenom kaznom zatvora od 6 mjeseci do 1 godine u 32 predmeta ili 16%, i od jedne do dvije godine u 10 predmeta ili 5% (*Grafikon 5*).

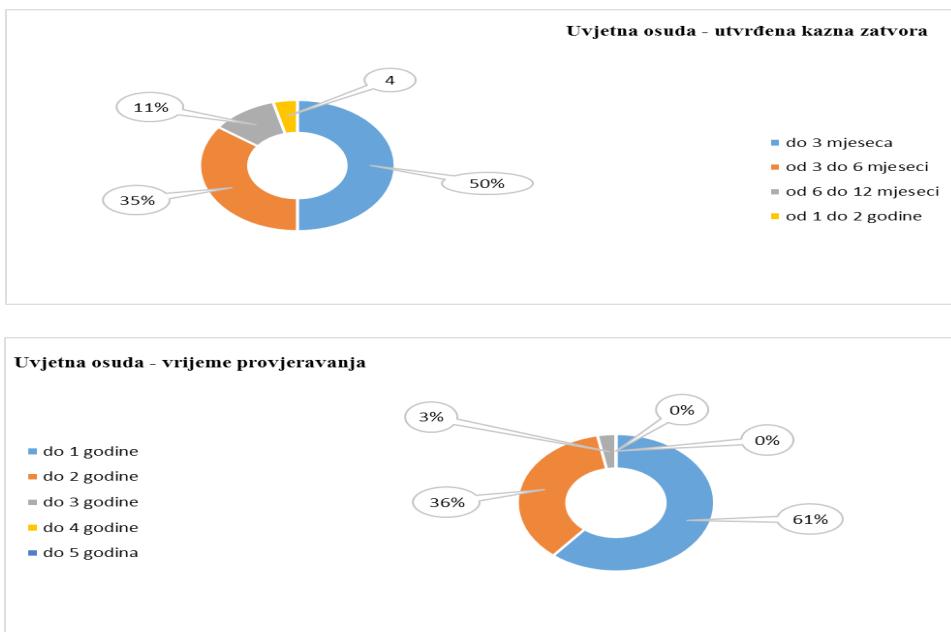
Grafikoni 5. i 6. Uvjetne osude na nivou Federacije Bosne i Hercegovine

Kada je u pitanju *vrijeme provjeravanja*, u 115 predmeta ili 59% je određen rok provjeravanja do jedne godine, u 68 predmeta je određen do 2 godine ili 35%, dok je samo u 11 predmeta ili 6%, određeno vrijeme provjeravanja do 3 godine. Međutim, nije utvrđena ni jedna kazna zatvora sa određenim vremenom provjeravanja do 4 ili 5 godina, iako zato postoji zakonski osnov (*Grafikon 6*).

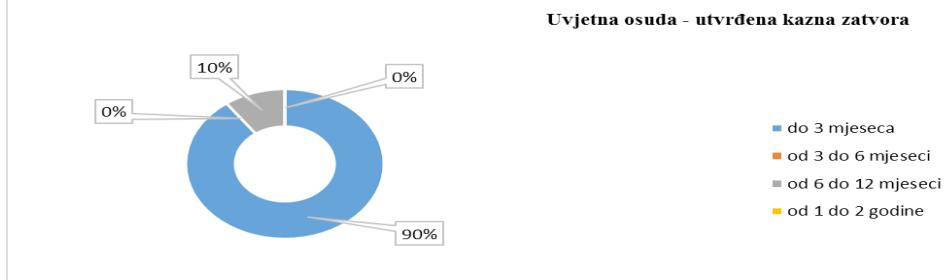
197

U sudovima u RS prema utvrđenim podacima od ukupno 101 izrečenih uvjetnih osuda, najvećem broju osuđenih je izrečena uvjetna osuda sa utvrđenim kaznom zatvora do 3 mjeseca i to u 50 predmeta ili 50%, sa utvrđenom kaznom zatvora od 3 mjeseca do 6 mjeseci u 36 predmeta ili 35% predmeta, sa utvrđenom kaznom zatvora od 6 mjeseci do 1 godine u 12 predmeta ili 11%, i od jedne do dvije godine u 4 predmeta ili 4% (*Grafikon 7*). Kada je u pitanju određeni *rok provjeravanja* u 62 predmeta ili 61% određen je rok provjeravanja u trajanju do 1 godine, u 36 predmeta rok provjere je utvrđen do 2 godine ili 36%, dok je u 3 predmeta ili 3% određen rok provjere do 3 godine, s tim da nije bilo izrečenih kazni sa rokom provjeravanja do 4 ili 5 godina zatvora (*Grafikon 8*).

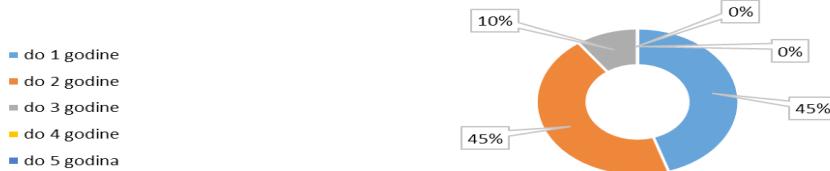
Grafikoni 7 i 8. Uvjetne osude na nivou Republike Srpske

198

U Osnovnom sudu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine prema utvrđenim podacima od ukupno 11 izrečenih uvjetnih osuda, uvjetna osuda sa utvrđenim kaznom zatvora do 3 mjeseca izrečena je u 10 predmeta ili 90%, sa utvrđenom kaznom zatvora od 3 mjeseca do 6 mjeseci nije izrečena ni jedna uvjetna osuda, dok je sa utvrđenom kaznom zatvora od 6 mjeseci do 1 godine izrečena jedna uvjetna osuda (*Grafikon 9*). Kada je u pitanju određeni *rok provjeravanja* u 5 predmeta ili 45% je određeno vrijeme provjeravanja do jedne godine, u 5 predmeta ili 45 % predmeta rok provjere je utvrđen do 2 godine, dok je samo u 1 predmetu ili 9% određen rok provjere do 3 godine, s tim da nije izrečena ni jedna kazna sa rokom provjere do 4 ili 5 godina (*Grafikon 10*).

Grafikoni 9. i 10. Uvjetne osude na nivou Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

Uvjetna osuda - vrijeme provjeravanja

Ako se uporede istraživani podaci u FBiH i RS sa podacima u BD BiH, proizilazi da je u BD BiH procentualno mnogo manje izrečenih uvjetnih osuda i to 44%, s tim da je kazna zatvora u uvjetnim osudama utvrđena dominantno u najkraćem trajanju do 3 mjeseca i to u 90 % analiziranih slučajeva.

Iz naprijed navedenog izlaganja slijedi da su optuženim licima u najvećem broju slučajeva izrečene uvjetne osude sa najmanjim utvrđenim kaznama zatvora i najkraćim vremenom provjeravanja, što praktično znači, da optužena lica nisu stupila na izdržavanje kazne zatvora, što implicira blagu kaznenu politiku koja nije u skladu sa međunarodnim standardima. Ovakvi trendovi u praksi u pogledu uslovne osude prepoznati su i u *Izvještaju UN-a od jula 2016 godine o ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini i njihova provedba*, u kome je navedeno da je neophodno izvršiti reformu krivičnopravnog sistema kojim se osigurava da sudovi odmjeravaju kazne koje su srazmjerne ozbiljnosti krivičnih djela porodičnog nasilja, da odmjeravanje kazne ispod zakonom propisanog minimuma treba biti izuzetak i uvijek detaljno opravdano. Potrebno je dati jasna objašnjenja u vezi razmatranja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u svim predmetima nasilja u porodici. *Uslovne kazne treba primjenjivati minimalno i uvijek nakon detaljne procjene posljedica po pojedinačne žrtve.*³⁵

Izrečene krivične sankcije za izvršena krivična djela nasilja u porodici pokazuju da su kazne neprimjereno blage, imajući u vidu društvenu opasnost djela, međunarodne standarde iz ove oblasti, zaprijećenu kaznu i druge okolnosti pod kojima je nasilje izvršeno, *čime je u potpunosti dokazana osnovna istraživačka hipoteza (H0)*.

Kad su u pitanju uvjetne osude, a naročito one za koje je vrijeme provjere određeno na kratak period, diskutabilno je da li se njima uopšte može ostvariti svrha kažnjavanja, kako opća tako i generalna prevencija, tj. da li izrečena sankcija utiče na učinitelja i ostale na način da ubuduće ne čini krivična djela, kao i da li utiče na svijest građana o pogibeljnosti

³⁵ Kompilacija preporuka Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini i njihova provedba, Sarajevo, juli 2016, (Rashida Manjoo 2013, 105 IIe), 30.

krivičnih djela i o pravednosti kažnjavanja učinitelja, na osnovu čega se može izvesti zaključak da su potvrđena pomoćna hipoteza (H2) *da se izrečenim krivičnopravnim sankcijama počiniteljima krivičnih djela sa elementima nasilja, pa i krivičnog djela nasilja u porodici, ne ostvaruje u dovoljnoj mjeri ni specijalna, ni generalna prevencija.*

1.1.5. Analiza izrečenih kazni zatvora

Tabela 5. Podaci o izrečenim kaznama zatvora

Kazna zatvora	2013			2014			2015			2016			2017			UKUPNO			
	FBiH	RS	BD BiH	FBiH	RS	BD BiH													
do 3 mjeseca	4	4	2	4	3	2	3	3	1	4	2	1	2	1	3	17	13	9	39
do 6 mjeseca	1	1		3			1	2		5		1	2		2	12	3	3	18
do 1 godine										1					1	1	0	1	2
do 2 godine										1					1	0	0	1	1
preko 2 godine										1					0	1	0	1	1
UKUPNO	5	5	2	7	3	2	4	5	1	11	3	2	4	1	6	31	17	13	61

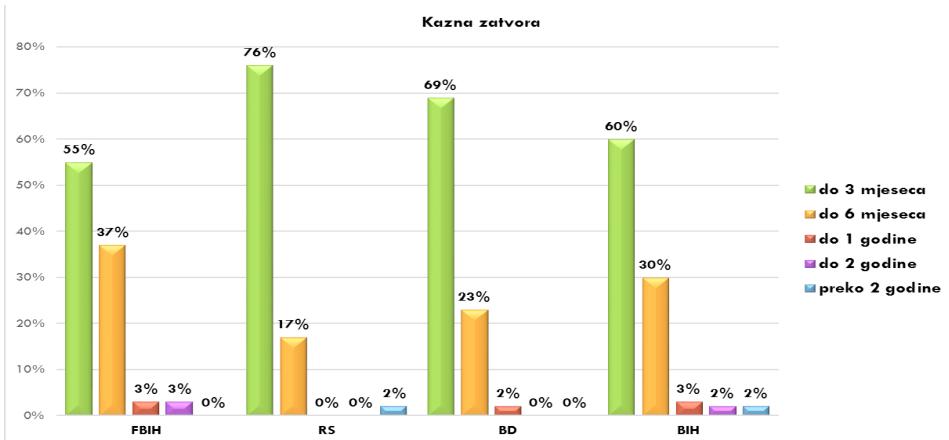
200

U Tabeli 5. prikazana je dužina izrečenih kazni zatvora na prezentiranom istraživačkom uzorku. Prikupljeni podaci za nivo Bosne i Hercegovine (sudovi u FBiH, RS i BD BiH) pokazuju da je za 39 osoba izrečena kazna zatvora do 3 mjeseca ili 63% od ukupnog broja izrečenih kazni tj. 61 kazne zatvora. Za 18 osuđenih osoba izrečena je kazna zatvora do 6 mjeseci ili 30%, 93% predstavljaju kazne zatvora u trajanju do 6 mjeseci,³⁶ dok su dvije kazne izrečena u trajanju od 6 mjeseci do jedne godine i 1 kazna od jedne godine do dvije godine.

U svim analiziranim krivičnim predmetima u kojima je izrečena kazna zatvora radi se o kvalifikovanim oblicima krivičnog djela nasilja u porodici u kojima je najkraća izrečena kazna zatvora u trajanju od 30 dana, a najduža 2 godine i 4 mjeseca, kao jedina kazna izrečena u trajanju dužem od dvije godine.

³⁶ Prema istraživanju provedenom u vezi analize izrečene kazne zatvora u predmetima nasilja u porodici u sudovima na području Tuzlanskog kantona, proizilazi da se kazne zatvora izriču u kraćem trajanju, jer je u 68% završenih predmeta izrečena kazna zatvora u trajanju do 3 mjeseca, a u 24% završenih predmeta kazna zatvora od 3 do 6 mjeseci, ili 92% predstavljaju izrečene kazne zatvora u trajanju od 6 mjeseci. Vidi više u: M. Tulumović, „Krivično djelo nasilja u porodici u praksi sudova Tuzlanskog kantona“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli*, Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli, broj 1/2018, 57.

Grafikon 11. Prikaz izrečenih kazni zatvora

Kada je u pitanju *dužina izrečenih kazni zatvora* prikupljeni podaci za nivo *Federacije Bosne i Hercegovine* pokazuju da je za 17 osoba izrečena kazna zatvora do 3 mjeseca ili 55% od ukupnog broja izrečenih kazni tj. 32 kazne zatvora. Za 12 osuđenih osoba izrečena je kazna zatvora do 6 mjeseci ili 37%, dok je samo po jedna kazna izrečena u trajanju od 6 mjeseci do jedne godine i od jedne godine do dvije godine ili po 3% (*Grafikon 11*).

Prikupljeni podaci za nivo *RS* pokazuju da je za 13 osoba izrečena kazna zatvora do 3 mjeseca ili 76% od ukupnog broja izrečenih kazni tj. 18 kazni zatvora. Za 3 osobe je izrečena kazna zatvora do 6 mjeseci ili 17%. Za jednu osuđenu osobu izrečena je kazna zatvora preko dvije godine, što je najteža izrečena kazna za cijeli zbirni istraživački uzorak od 425 predmeta na nivou Bosne i Hercegovine. Radi se o predmetu u kome je izvršilac višestruki specijalni povratnik za krivično djelo nasilje u porodici (*Grafikon 11*).

201

Analiza prikupljenih podataka o *dužini izrečenih kazni zatvora* za istraživački uzorak za nivo *Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine* pokazuje da je u 9 predmeta izrečena kazna zatvora do 3 mjeseca ili 69% od ukupnog broja izrečenih kazni, tj. 13 kazni zatvora. Za 3 osuđene osobe izrečena je kazna zatvora od tri mjeseca do 6 mjeseci ili 23%, dok je samo po jedna kazna izrečena u trajanju od 6 mjeseci do jedne godine i od jedne godine do dvije godine (*Grafikon 11*).

Kompariranjem analiziranih podataka o izrečenim kaznama zatvora za prezentirane nivoe, može se zaključiti da je najveći procenat izricanja kazni zatvora u trajanju do 3 mjeseca uočen u predmetima iz RS u iznosu od 76%. Najviše izrečenih kazni zatvora u trajanju od 3 do 6 mjeseci je bilo u sudovima FBiH od 37%, dok je procentualno najniže izrečenih kazni zatvora za navedeni period bilo pred sudovima RS. Rezultati provedenog istraživanja o analizi izrečenih kazni su na osnovu očekivanih i

prepostavljenih da sudovi u Bosni i Hercegovini za krivično djelo nasilja u porodici kazne zatvora izriču u relativno malom obimu, čime je *potvrđena druga pomoćna istraživačka hipoteza (H2)*.

ZAKLJUČAK

Nasilje u porodici spada u jedno od najtežih oblika nasilja koje je počinjeno u okviru domaćinstva, srodničkih i partnerskih odnosa, jer se njegovim izvršenjem krše osnovna ljudska prava i slobode članova porodice, poput prava na život, slobodu i bezbjednost, fizički, psihički i seksualni integritet. Zbog toga se može reći da ovo krivično djelo spada u grupu društveno opasnih krivičnih djela. Rezultati provedenog istraživanja o sudskoj politici sankcioniranja počinilaca krivičnog djela nasilja u porodici pokazuju da sudovi u Bosni i Hercegovini baštine veoma blagu kaznenu politiku. Ovakav zaključak se zasniva na činjenici da dominantnu vrstu izrečenih krivičnopravnih sankcija čine uvjetne osude, koje po karakteru dejstva, spadaju u upozoravajuće sankcije, jer ne sadrže represiju, već se učinitelju upućuje prijekor za učinjeno djelo, uz opomenu da će ako ponovi djelo kazna biti primjenjena i za novo i ranije krivično djelo. Ove upozoravajuće sankcije su nastale kao parapenalne mjere sa ciljem zamjene represivnih mera koje su vezane za lakša krivična djela za koja su propisane kratke kazne zatvora.

202

Analiza sudske kaznene politike u krivičnim predmetima nasilja u porodici pokazuje da se ova krivična djela neopravdano posmatraju kao djela manje društvene opasnosti, što je vidljivo iz vrsta krivičnopravnih sankcija koje sudovi dominantno izriču u krivičnom postupku. Prema rezultatima istraživanja u strukturi izrečenih krivičnih sankcija dominiraju *uvjetne osude*, koje su u istraživanom periodu izrečene u 72% za nivo Bosne i Hercegovine, ili 306 uvjetnih osuda u odnosu na istraživački uzorak od 425 predmeta, dok u Federaciji Bosne i Hercegovine procentualno učešće ove krivične sankcije je još i veće i iznosi 77%, dok je izrečeno svega 14% kazni zatvora. Takođe, i kod utvrđivanja kazne zatvora u uvjetnim osudama dominantno participiraju kazne sa najmanjim rokom trajanja, jer su sudovi u 46% predmeta (140 predmeta) utvrdili kaznu zatvora u trajanju do tri mjeseca, u 108 predmeta ili 35% u trajanju do 6 mjeseci, u 14% ili 44 predmeta kaznu zatvora od 1 do 2 godine ili 5%. Slična je situacija i sa vremenom provjeravanja koje je određeno u uvjetnoj osudi, jer najviše su zastupljene presude sa najmanjim rokom provjeravanja do jedne godine i to u 182 predmeta ili 59%, u 109 predmeta do dvije godine ili 36%, dok je samo u 15 predmeta vrijeme provjeravanja određeno u trajanju do 3

godine. Zabrinjavajuće je da nije bilo presuda sa određenim vremenom provjeravanja u trajanju do 4 ili 5 godina, iako je istraživanje pokazalo da je značajan broj specijalnih povratnika i to 13%, o čemu će biti riječi u nastavku ovog poglavlja.

Iako uvjetne osude, kao mjere upozorenja, spadaju u blage krivičnopravne sankcije, odnosno sankcije koje ne sadrže mjere usmjerene na sprečavanje ponavljanja nasilja i saniranje uzroka koji su doveli do nasilja, što može dovesti do intenziviranja nasilja, reduciranja prijave nasilja od strane oštećenih lica, kao i rast nepovjerenja oštećenih u rad pravosudnih organa, u smislu percepcije da ne postoji efikasan mehanizam sprečavanja i suzbijanja nasilja i zaštite osnovnih ljudskih prava, ipak se upravo ove mjere u najvećoj mjeri izriču počiniteljima krivičnog djela nasilja u porodici.

Imajući u vidu rezultate provedenog istraživanja, koji pokazuju izrazito participiranje uvjetnih osuda u ukupnom broju donesenih sudskih krivičnih odluka, s najkraćim rokom provjeravanja, kao i neznatan broj izrečenih zatvorskih kazni, nameće se neophodna potreba detaljnijeg preispitivanja razloga postojeće kaznene politike u ovoj vrsti krivičnih predmeta. Proizilazi da kaznena politika u ovim predmetima u određenoj mjeri odstupa od instrukcija i uputa relevantnih međunarodnih dokumenata, a posebno Preporuke Komiteta ministara Vijeća Evrope Rec (2002)5, kojom se pozivaju države članice da preispitaju i **pooštne kazne**, gdje je potrebno, za namjerni nasilni napad počinjen u porodici i kada su u pitanju počiniovi koji ponavljaju krivično djelo ili oni koji prekrše zaštitne mjere, *kao i da se češće koriste kazne kojom se učinitelj lišava slobode.*

PROSECUTION OF THE PERPETRATOR OF THE CRIMINAL OFFENSE OF DOMESTIC VIOLENCE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA COURTS JURISDICTION SUMMARY

In this paper, the author elaborates the analysis of case law in cases in which are the perpetrators of the criminal offense of domestic violence were prosecuted before the courts in Bosnia and Herzegovina. The author conducted the research on 425 court cases that were completed in the period from 2013 to 2017. The research sample has involved 250 of the court cases that were completed in the ten largest courts in the Federation of Bosnia and Herzegovina, 150 cases which were completed in the six largest courts in Republika Srpska and 25 cases which were completed in the Basic Court of Brčko District of Bosnia and Herzegovina. The research is focused on several different observed categories, namely the type and amount of pronounced criminal sanctions, and especially the amount of imposed the prison sentence, the amount of imprisonment sentence determined in the suspended sentence and a certain probation period, as well as the types of passed court decisions and the procedures in which are mentioned cases are completed. The analysis of court criminal policy in criminal cases of domestic violence has shown that these criminal offence are unjustifiably observed as acts of less social danger, in accordance to the results of conducted research in the structure of the imposed criminal sanctions are dominated suspended sentence which is in the researched period pronounced in 72% of cases in entire Bosnia and Herzegovina. Also, in 94% of the cases of the imposed sentences, it was found that imprisonment sentences were pronounced in the shortest possible period, up to 6 months. In 81 % of cases it is similar situation at determined imprisonment in suspended sentence which were pronounced for up to 6 months. The results of the conducted investigation refer on the conclusion that the courts in Bosnia and Herzegovina have a very weak criminal policy referring sanctioning perpetrators of domestic violence offenses, so in the aim of appropriate protection of victims against violence, it is necessary to change the existing policy of criminal sanctioning of perpetrators of domestic violence by imposing of more appropriate criminal sanctioning.

Key words: *domestic violence in the courts practice in Bosnia and Herzegovina, pronounced criminal sanctions, suspended sentences analysis, weak criminal policy.*